

СЕРІЯ «Державне управління економікою»

УДК: 351: 331.101.262:33

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-2\(8\)-366-377](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-2(8)-366-377)

Яровой Тихон Сергійович, кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного адміністрування, ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», м. Київ, вул. Фрометівська 2, 03039, Україна, тел.: (044)-490-95-05, e-mail: tikhon_9563963@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-7266-3829>

Шопша Микола Миколайович, старший викладач кафедри психології, ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», м. Київ, вул. Фрометівська 2, 03039, Україна, тел.: (044)-490-95-05, e-mail: tikhon_9563963@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-4361-039X>

СВІТОВИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ЕКОНОМІКИ

Анотація. В статті обґрунтована доцільність адаптації позитивного світового досвіду щодо удосконалення управління інтелектуальними ресурсами економіки країн світу. Систематизовано найбільш вагомі дієві практики, які мають результативність з точки зору управління та розвитку інтелектуальних ресурсів економіки. Проблемами організації управління формуванням і використанням інтелектуальних ресурсів на основі аналізу зарубіжного досвіду є: недосконала нормативно-правова база щодо формування та використання інтелектуальних ресурсів; фінансове забезпечення розвитку інтелектуальних ресурсів; захист інтелектуальної власності; технологічне переоснащення наукомістких галузей виробництва; формування «мозкових центрів» та посилення їх взаємодії з органами державної влади. Виконано аналіз застосування технологій управління інтелектуальними ресурсами: освіта та наука, що впливають на формування та створення передумов для ефективного використання ІР, застосування яких відбувається через різні соціальні державні програми від дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти і науки; та відіграють провідну роль у розподілі ресурсів, визначають напрями розвитку і змінюють економічну структуру господарського механізму. Систематизовано науково-обґрунтовані

пропозиції щодо можливостей використання світового досвіду організації управління інтелектуальними ресурсами економіки через: удосконалення нормативно-правової бази системи управління формуванням й використанням ІР; поліпшення фінансового забезпечення розвитку ІР за допомогою організації ендаумент-фондів; становлення «мозкових центрів», посилення їхньої взаємодії із органами державної влади; підтримка технологічного переоснащення наукомістких галузей виробництва.

Ключові слова: інтелектуальні ресурси, управління, державна політика, розвиток, освіта, ендаумент-фонди.

Yarovoï Tikhon Serhiiiovych, Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public Administration, PJSC "Interregional Academy of Personnel Management", Kyiv, st. Frometivska 2, 03039, Ukraine, tel .: (044) -490-95-05, e-mail: tikhon_9563963@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-7266-3829>

Shopsha Mykola Mykolayovych, Senior Lecturer of the Department of Psychology, PJSC "Interregional Academy of Personnel Management", Kyiv, st. Frometivska 2, 03039, Ukraine, tel .: (044) -490-95-05, e-mail: tikhon_9563963@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-4361-039X>

WORLD EXPERIENCE OF INTELLECTUAL RESOURCES MANAGEMENT OF THE ECONOMY

Abstract. The article substantiates the expediency of adapting the positive world experience to improve the management of intellectual resources of the world economy. The most important effective practices that are effective in terms of management and development of intellectual resources of the economy are systematized. Problems of the organization of management of formation and use of intellectual resources on the basis of the analysis of foreign experience are: imperfect normative-legal base concerning formation and use of intellectual resources; financial support for the development of intellectual resources; protection of intellectual property; technological re-equipment of knowledge-intensive industries; formation of "brain centers" and strengthening their interaction with public authorities. The analysis of application of technologies of management of intellectual resources is carried out: education and science influencing formation and creation of preconditions for effective use of IP which application occurs through various social state programs from preschool, general secondary, vocational and higher education and science; and play a leading role in the allocation of resources,

determine the directions of development and change the economic structure of the economic mechanism. The scientifically substantiated offers concerning possibilities of use of world experience of the organization of management of intellectual resources of economy through: improvement of normative-legal base of system of management of formation and use of IP are systematized; improving the financial support of IP development through the organization of endowment funds; formation of "brain centers", strengthening their interaction with public authorities; support of technological re-equipment of knowledge-intensive industries.

Keywords: intellectual resources, management, state policy, development, education, endowment funds.

Постановка проблеми. Покращення конкурентоспроможності економіки України за умов формування і використання інтелектуальних ресурсів є основною метою країни. З цього приводу актуальним є вивчення зарубіжного досвіду в організації управління формування і використання інтелектуальних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошук напрямів та заходів щодо удосконалення управління інтелектуальним капіталом України представлено у наукових працях таких вітчизняних науковців як: О. Амосова, В. Базилевича, І. Білоус, Н. Гавкалова, В. Гейця, Б. Дергалюк, Ю. Зайцева, С. Кісь, Н. Кравчук, Л. Курило, Л. Лазебник, Г. Ляшенко, Е. Лібанової, В. Мандибури, Р. Марутян, Ю. Пахомов, О. Попело, В. Савчука, Л. Федулової, А. Чухно, В. Якубенко та ін.

Проте, в умовах активної інтелектуалізації й діджиталізації національних господарств, потребує розробки стратегія розвитку інтелектуального капіталу України враховуючи позитивний досвід провідних країн світу.

Мета статті – обґрунтування науково-прикладних засад формування та реалізації стратегічних векторів управління інтелектуальними ресурсами задя розвитку економіки України у контексті реалізації досвіду провідних країн світу.

Виклад основного матеріалу.

До актуальних проблем організації управління формуванням і використанням інтелектуальних ресурсів в Україні у порівнянні із зарубіжними країнами належать:

- удосконалення нормативно-правової бази щодо формування та використання інтелектуальних ресурсів;
- поліпшення фінансового забезпечення розвитку інтелектуальних ресурсів через організацію ендаумент-фондів;
- посилення захисту інтелектуальної власності;

- розвиток технологічного переоснащення наукомістких галузей виробництва;
- формування «мозкових центрів» та посилення їх взаємодії з органами державної влади.

Проаналізуємо ці проблеми через призму зарубіжного досвіду:

1) розвиток інноваційної діяльності США перебуває на якісно високому рівні, оскільки проблема підвищення конкурентоспроможності в усьому розмаїтті її аспектів постійно знаходиться в центрі уваги державних діячів і ділових кіл. Сьогодні якість влади, лідерство та управління є найважливішими чинниками конкурентоспроможності країни. Прикладом може бути практично вся Скандинавія, яка своїм високим рейтингом конкурентоспроможності кидає виклик усталеному стереотипу, що країни з високими податками і надзвичайно розвиненою системою соціального забезпечення (тобто з високим соціальним навантаженням на бюджет), країни так званого соціального капіталізму, не можуть бути конкурентоспроможними [1-2].

Головною конкурентною перевагою Скандинавських країн є висока якість політичного й макроекономічного управління, що забезпечує соціальну згуртованість населення, стабільність і передбачуваність бізнес-середовища, низький рівень інфляції та профіцит держбюджету, низький рівень корупції, сприятливий ґрунт для динамічного зростання інновацій і малого бізнесу, пріоритетного розвитку науки та освіти [3].

Від ефективного використання ІР значною мірою залежить і конкурентоспроможність країни на світових ринках. Наявність значної кількості добре підготовлених інтелектуальних ресурсів є однією з конкурентних переваг України. Позитивною тенденцією розвитку інноваційної системи в нашій державі є якісна зміна освіти, оскільки студентів навчають мислити і діяти категоріями інноватики, пристосовуючи принципи академічності та методичної практичності, які можна реалізувати через кооперацію науковців та освітян, спроможних сформулювати сучасні знання та навички. Досягти цього можливо застосовуючи новітні освітні технології - інтеграцію потенціалу академічної науки та вищої школи.

Негативними тенденціями є: відсутність фінансування наукових розробок, обмеженість попиту на наукові розробки з боку реального сектору економіки, корупція та відсутність державної підтримки інноваційної сфери. Проте спостерігаються і позитивні зрушення - збільшення частки фінансування інноваційних проектів з місцевих бюджетів, якісні зміни в освіті (опанування студентами категорій інноватики), створення ресурсозберігаючих технологій.

Створення нових знань у сфері науково-технічної діяльності забезпечить

формування передових науково-технічних розробок та їх інноваційне використання у майбутньому.

Загальносвітове зміцнення системи охорони інтелектуальної власності, а також прийняття законодавства, що забезпечить поліпшення процесу передачі технологій, - це додаткові фактори, які сприяють збільшенню патентування в навчальних установах різних країн світу. Наприклад, у США до 1980 року результати НДДКР фінансованих з держбюджету, були федеральною власністю. Це не створювало у науковців та інженерів, що працюють у державних університетах і лабораторіях або одержують фінансову підтримку від держави, особливої зацікавленості в трансфері технологій. Загострення конкуренції на світовому ринку й погіршення торговельного балансу США змусили конгрес піти на зміну чинного законодавства та прийняття низки нових федеральних законів, таких як [2; 45]:

1. Bayh-Dole Act, що передбачає передачу права власності від держави університетам (неприбутковим організаціям) на результати НДДКР, які були зроблені при фінансовій підтримці уряду, та надає право цим університетам патентувати винаходи і надавати ліцензії.

2. Stevenson-Wydler Act, активізував участь лабораторій у процесах науково-технічної кооперації із промисловістю за рахунок поширення інформації про отримані в них наукові результати.

3. Federal Technology Transfer Act, який визначав порядок передачі технологій у федеральних лабораторій, що перебували в оперативному управлінні уряду.

4. National Competitiveness Act, який був націлений на підтримку національної конкурентоспроможності державних лабораторій під керуванням неурядових контрактерів (університетів і промислових фірм).

Це законодавство ефективно сприяло інноваційному розвитку держави внаслідок збільшення кількості ліцензій, які стали надавати університети приватним фірмам та компаніям. Два останніх закони визначили порядок укладання ліцензійних угод і поділу роялті федеральними лабораторіями під час проведення спільних проектів з представниками промисловості та бізнесу.

Для інноваційного розвитку нашої держави необхідно на прикладі зарубіжних країн, по перше, збільшити фінансування науки та виконання науково-дослідних робіт; по-друге, оновлення технологічної бази; по-третє, державна підтримка інноваційної сфери через систему прийняття законів та внесення доповнень до існуючих.

2) проблема фінансування наукової та соціальної сфери не дає можливості Україні повноцінно конкурувати на світовому ринку. На Заході для вирішення цієї проблеми були створені ендаументи або ендаумент-фонди (endowment fund),

які функціонують десятками років і є успішними інструментами фінансування соціальної, освітньої та наукових сфер.

В США основним документом, що регулює діяльність ендаумент-фондів є Уніфікований закон про інституціональні фонди (The Uniform Management of Institutional Funds Act (UMIFA) - 1972 р.); в новій редакції це «The Uniform Prudent Management of Institutional Funds Act (UPMIFA)» - 2006 р.. Як визначено в UPMIFA, ендаумент - фонд - це інституціональний фонд, який не повністю використовується інститутом для фінансування поточної діяльності за договором дарування (пожертвування). Фонд створюється інститутом виключно в благодійних цілях. За рахунок коштів таких фондів створюються і функціонують університети, лікарні, бібліотеки, музеї, театри, екологічні та спортивні організації. На нашу думку, ендаументи - це ринковий механізм фінансування важливих соціальних проектів.

За кордоном ендаументи створювались, перш за все, для підтримки вищих навчальних закладів. Саме для цієї сфери накопичували найбільше коштів. Основний капітал ендаумента Гарвардського університету становить більше 3 дотримуючись прикладу законодавчих змін у США наприкінці 1990 рр. років, інші країни світу реформували правила фінансування досліджень і закони зайнятості для того, щоб дозволити дослідницьким інститутам реєструвати, володіти й ліцензувати інтелектуальну власність, створену за допомогою коштів, виділених на дослідження урядом. В Австрії, Данії, Німеччині та Японії основним наслідком цих змін було скасування так званих „професорських привілеїв”, які надавали вченим право володіти патентами.

Право власності було передано університетам, тоді як винахідники із числа науковців одержували в обмін частку доходів від роялті. У Канаді, де в різних провінціях діють різні норми, що регулюють власність університетів на інтелектуальну власність, здійснено узгодження політики стосовно НДДКР, фінансованих за рахунок федеральних коштів уряду на контрактній основі [6].

В Ірландії й Франції, де установи зазвичай (але не завжди) зберігають право власності за собою, уряд вибрав шлях надання установам інструкцій з управління інтелектуальною власністю для стимулювання більш послідовної практики. Зокрема, у Франції в межах реалізації національної технологічної політики в 1983р. у Національному центрі наукових досліджень був створений підрозділ, який відповідав за практичне використання результатів НДДКР та повинен був забезпечити ефективне співробітництво науковців і промислових підприємств. Проте його діяльність виявилася неефективною.

Згідно з новим підходом було створено спільні лабораторії з промисловими компаніями на принципах рівноправного партнерства, де науковці проводили

дослідження, а представники промисловості відповідали за розробки та їхнє впровадження. Фінансування таких досліджень здійснювалося спільно державою та фірмами. \$25 млрд., Уельського - \$15 млрд., Принстонського і Стенфордського університетів - більше \$10 млрд.

3) Підвищення конкурентоспроможності національної економіки можливе лише завдяки її технологічному переоснащенню та підйому наукомістких галузей виробництва, що створюють високу додану вартість. Важливу роль у цьому процесі відіграє трансфер технологій, який став найприбутковішою статтею експорту таких країн, як США, Японія, Фінляндія, Ізраїль, Великобританія та є дієвим механізмом сприяння поширенню торгівлі, міжнародному науково-технічному співробітництву.

Розробка нової технології або нового технологічного процесу надає країнам тимчасову перевагу в боротьбі за експортні ринки, що буде діяти доти, поки іншими країнами не буде подоланий цей технологічний розрив.

Тобто, чим вищий науково - технічний рівень країни та ступінь розвитку системи охорони інтелектуальної власності, тим більше нових товарів і технологій вона експортує, забезпечуючи лідерство за всіма складовими конкурентоспроможності. Науково - технологічне лідерство на міжнародному рівні проявляється в розширеному експорті науково - технічних і інформаційних результатів (ліцензій, патентів), у нарощуванні вивозу готової продукції, у розширенні сфер науково - технічної та технологічної кооперації, забезпеченні високого рівня технологічного потенціалу [3; 7].

4) У сучасному суспільстві загальнонаціональний інтелектуальний ресурс виступає головним чинником розвитку, що впливає на конкурентоспроможність економічних систем. Тому соціально-політичні зміни в будь-якій країні потребують послуг незалежних інформаційно-аналітичних центрів (мозковий центр), функцією яких є задоволення потреб держави в акумуляції її інтелектуального ресурсу. Мозковий центр - це некомерційні, незалежні науково-дослідні інститути, створені для проведення досліджень і набуття об'єктивних знань, метою яких є розробка відповідних механізмів, що впливають на громадську думку і державну політику.

Для більш ефективної діяльності «фабрик думки» в Україні необхідно:

- відкритість системи прийняття рішень на рівні державної влади, та готовність політичної влади співпрацювати з зовнішніми джерелами інформації і проектів;
- краще фінансування і забезпечення матеріально-технічної бази «фабрик думки»;
- розроблення системи професійної підготовки публічно-політичного

аналітика;

- підвищення грамотності кадрів, що впливає на рівень знань працівника та кваліфікацію в спілкуванні з закордонними колегами або для використання в напрацюванні закордонних «фабрик думки»;
- уміння писати аналітичні доповіді, а саме, консультаційні тексти, здатність формулювати рекомендації в адресній та проектній формі, володіння технологіями просування ідей і проектів у публічну політику та доведення своїх дій до конкретних законодавчих або виконавчих рішень і корпоративних або інституціональних проектів;
- готовність ділових структур працювати в режимі прикладних політичних досліджень, нових ділових і політичних стратегій, нестандартних організаційних рішень;
- розвиток комунікацій між «фабриками думки» усередині їхньої професійної діяльності, розроблення спеціального журналу, що в майбутньому серед «мозкових центрів» стане місцем корпоративного обміну думками;
- використання мережі Інтернет і інших сучасних комп'ютерних та мережних технологій для презентації своїх результатів і комунікації в процесі самих досліджень.

Фінансування провідних українських Think tanks в основному зовнішнє. Найвпливовішими та високопродуктивними серед мозкових центрів є ті організації, що одержували фінансову, технічну і кадрову допомогу від західних донорських організацій, таких як: USAID, OPIC.

Сьогодні в Україні немає постійних, усталених державною владою (як цілісним інститутом) форм співробітництва з аналітичними центрами. Різні гілки, органи та суб'єкти влади в тих випадках, коли вони вдаються до співробітництва з аналітичними центрами, використовують різні його форми.

Основними пропозиціями та рекомендаціями, які б допомогли органам державної влади в процесі створення зовнішньополітичного курсу країни є:

- збільшити участь експертів мозкових центрів у консультативно-дорадчих органах при Президенті України;
- сприяти участі експертів мозкових центрів у робочих групах з підготовки стратегій і концепцій розвитку України, що затверджуються указами Президента;
- залучати експертів «фабрик думок» до публічних заходів, що проводяться під егідою Президента (семінари, круглі столи, конференції);
- сприяти проведенню соціологічними службами окремих аналітичних центрів загальнонаціональних досліджень на замовлення Президента;
- долучати представників «фабрик думок» до участі у підготовці та експертизі законопроектів;

- збільшити участь представників аналітичних центрів в науково-експертних, громадських радах при парламентських Комітетах;
- долучати аналітичні центри до участі у підготовці парламентських слухань;
- сприяти участі «фабрик думок» у робочих групах з підготовки важливих державних рішень та документів;
- забезпечити участь експертів мозкових центрів у громадських слуханнях;
- збільшити участь представників «фабрик думок» в консультативних громадських структурах при міністерствах і відомствах.

Висновки. Взаємодія «фабрик думок» і органів державної влади має нерегулярний характер та, зазвичай, обмежується залученням окремих експертів центрів до участі в роботі дорадчих органів і розробці окремих документів. Якісні зміни в ситуацію принесло б надання взаємодії між мозковими центрами та органами державної влади регулярного характеру, збільшення кількості залучень експертів до участі у робочих групах підготовки стратегій і концепцій розвитку країни, законопроектів та інших важливих державних рішень та документів.

Отже, державна політика України має бути спрямована на:

1. нарощення і використання інтелектуальних ресурсів для забезпечення розвитку економіки та її конкурентних переваг на світовому ринку;
2. підвищення ефективності інноваційної діяльності, впровадження механізмів активізації інтелектуальних ресурсів сучасного рівня і включення їх у відтворювальний процес. Важливим у цьому відношенні для України є позитивний досвід інших країн зі створення локальних центрів, в яких діють сприятливі пільгові умови для реалізації всіх стадій інноваційного процесу. Саме створення таких оазисів для науково-технічних розробок та їх комерціалізації може закласти передумови для продукування таких інтелектуальних результатів, які дійсно зможуть забезпечити прорив країни в інноваційному розвитку [4];
3. нарощення інтелектуального потенціалу: розширення можливостей вищої освіти, залучення все більшої частки населення до різних форм навчання, диверсифікація джерел і зростання обсягів фінансування освіти і науки, реалізація комплексних заходів з підвищення якості загальногуманітарної та професійної підготовки кадрів [8];
4. створення ендаумент-фондів як одного із ефективних інструментів фінансування соціальної, освітньої та наукової сфер;
5. технологічне переоснащення та підйом наукомістких галузей виробництва, що створюють високу додану вартість;
6. створення мозкових центрів для проведення досліджень і набуття об'єктивних знань для розробки механізмів впливу на громадську думку і

державну політику та інтелектуальний супровід ухвалення управлінських рішень.

Формування національного ринку інтелектуальних ресурсів забезпечить Україні статус інтелектуальної держави, яка матиме можливість забезпечити соціально-економічний розвиток за умови відтворення і комерціалізації інтелектуальних ресурсів індивідів, підприємств та суспільства в цілому. Інтелектуальні ресурси при їх правильному використанні є найбільш ефективними ресурсами, які виступають «ефективною добавкою» для всіх інших ресурсів інноваційної економіки. Тому інтелектуальні ресурси, на відміну від інших ресурсів, володіють універсальними якостями підвищення ефективності всіх ресурсів на всіх етапах відтвореного циклу, надаючи соціально-економічному розвитку можливості стійкого, збалансованого та соціально-орієнтованого розширеного відтворення на інноваційній основі.

Література:

1. Столяр О. Розвиток дипломатичної служби в контексті європейського вибору України. Внутрішні й зовнішні аспекти євроінтеграційної політики України: матеріали конгресу за міжнар. участю (Київ, 17-18 жовт. 2013 р.) / за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, К.О. Ващенко, І.А. Грицяка, С.В. Загороднюка. Київ: НАДУ, 2013. С. 97-98.
2. Амосов О.Ю., Гавкалова Н.Л. Підготовка кадрів для державної служби як засіб формування інтелектуального капіталу державної служби. 2009. URL: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/200902/09aouykd.pdf> (дата звернення 03.09.2020).
3. Марутян Р. Інтелектуальні ресурси державного управління в системі забезпечення державної влади. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. 2012. Вип. 1. С. 277-286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2012_1_30 (дата звернення 03.09.2020).
4. Білоус І.М. Захист прав інтелектуальної власності: український і зарубіжний досвід. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. 2016. Вип. 11. С. 20-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_pr_2016_11_4 (дата звернення 03.09.2020).
5. Попело О.В. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект і сучасні тенденції розвитку в Україні. Економіка і регіон. 2015. № 2. С. 66-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2015_2_14 (дата звернення 03.09.2020).
6. Курило Л. І. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект. Академія муніципального управління. 2006. URL: http://www.rusnauka.com/NIEK_2006/Economics/9_17570.doc.htm.
7. Кісь С. Я. Наукові основи інтелектуалізації діяльності підприємств: дис. докт. ек. наук : 08.00.04. / Кісь С. Я. Івано-Франківськ, 2016. 494 с.
8. Кравчук Н. О. Споживчий капітал як елемент інтелектуального капіталу: сутність та структура. Ефективна економіка. 2013. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2199>. (дата звернення 03.09.2020)

References:

1. Stolyar, O. (2013). Rozvytok dyplomatychnoi sluzhby v konteksti yevropeiskoho vyboru Ukrainy [Development of diplomatic service in the context of Ukraine's European choice]. *Vnutrishni y zovnishni aspekty yevrointehratsiinoi polityky Ukrainy – Internal and external aspects of Ukraine's*

European integration policy : Proceedings of the congress with international participation. (pp. 97-98). Kyiv: National Academy for Public Administration under the President of Ukraine [in Ukrainian].

2. Amosov, O.Yu. and Havkalova, N.L. (2009). Pidhotovka kadrov dlia derzhavnoi sluzhby yak zasib formuvannia intelektualnoho kapitalu derzhavnoi sluzhby [Training for the civil service as a means of forming the intellectual capital of the civil service]. *www.dbuapa.dp.ua*. Retrieved from <http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2009-02/09aoykdu.pdf> [in Ukrainian].

3. Marutian, R. (2012). Intelektualni resursy derzhavnoho upravlinnia v systemi zabezpechennia derzhavnoi vlady [Intellectual resources of public administration in the system of state power]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy – Collection of scientific works of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, 1*, 277-286. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2012_1_30 [in Ukrainian].

4. Bilous, I.M. (2016). Zakhyst prav intelektualnoi vlasnosti: ukrainskyi i zarubizhnyi dosvid [Protection of intellectual property rights: Ukrainian and foreign experience]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Pravo – Bulletin of Mariupol State University. Series: Law, 11*, 20-27. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_pr_2016_11_4 [in Ukrainian].

5. Popelo, O.V. (2015). Intelektualnyi kapital: teoretychnyi aspekt i suchasni tendentsii rozvytku v Ukraini [Intellectual capital: theoretical aspect and current trends in Ukraine]. *Ekonomika i rehion – Economy and region, 2*, 66-78. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2015_2_14 [in Ukrainian].

6. Kurylo, L.I. (2006). Intellectual capital: a theoretical aspect [Intellectual capital: theoretical aspect]. *www.rusnauka.com*. Retrieved from http://www.rusnauka.com/NIEK_2006/Economics/9_17570.doc.htm [in Ukrainian].

7. Kis, S.Ya. (2016). Scientific bases of intellectualization of activity of the enterprises [Scientific bases of intellectualization of activity of the enterprises]. *Doctor's thesis*. Ivano-Frankivsk: Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas [in Ukrainian].

8. Kravchuk, N.O. (2013). Consumer capital as an element of intellectual capital: essence and structur [Consumer capital as an element of intellectual capital: essence and structure]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy, 7*. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2199> [in Ukrainian].